

NAMEN NOEMEN

In ons vorig tijdschriftnummer hadden we het over "voornamen". Logisch vervolg is natuurlijk de "familienaam". Hier volgt de interessante benadering van Leo Van Bouwel, vanuit zijn Tielens verleden.

• Herfstnummer 2014 •

2. DE FAMILIENAAM (Leo Van Bouwel)

In de middeleeuwen bestonden er nog geen echte familienamen. Men kreeg een voornaam en om je nader te situeren voegde men erbij dat je de zoon was van en men gebruikte de voornaam van je vader. Dikwijls ook de stiel van je vader. Was dat niet duidelijk genoeg dan zei men vanwaar je kwam. Zo kwamen er de familienamen als: Frans Janssens (Frans, zoon van Jan) en Toon Pauwels (Toon, zoon van Pauwel). Vanuit de stiel of de gemeente zijn de afleidingen meestal even duidelijk.

Rond de 17^e eeuw werd in de praktijk een vaste familienaam gebruikelijk. Die ging over van de vader op de kinderen. Behalve als de moeder niet getrouwd was - en dat gebeurde bij gewone mensen nogal eens - want dan kreeg het kind de naam van de moeder. In die tijd werden de dopen, huwelijken en overlijdens alleen geregistreerd in de parochiekerk. Wie niet gedoopt werd was dus ook nergens opgeschreven. De pastoor, die niet altijd echt geletterd was, kon met de namen en de schrijfwijze ervan soms rare sprongen maken. Trouwens de spelling van het Nederlands in het algemeen lag nog helemaal niet vast. De ene pastoor schreef zijn akten in het Latijn, de andere in het Vlaams. Eerst rond 1796 (na de Franse Revolutie) werd wettelijk bepaald dat de akten opgesteld moesten worden op het gemeentehuis en de naamgeving werd officieel vastgelegd. Bij de eerste volkstelling (in 1796) werden de bestaande namen geregistreerd zoals ze door de teller gekend waren of zoals de bevrraagde aan de teller verklaarde. De schrijfwijze kon dus wel eens variëren ook binnen dezelfde familie. Soms was er geen duidelijk herkenbare familienaam en dan werd er wat gefantaseerd. In België gebeurde dat redelijk ernstig omdat de aangestelde ambtenaren Franstalig waren of burgers die Frans kenden. In Nederland ontstonden wel de dolste familienamen omdat de inwoners niet met de tellers konden communiceren of omdat de tellers zelf de taal van de ambtenarij niet kenden. In mijn jeugd werd voor de dagelijkse omgang het oude systeem van naamgeving nog veelvuldig toegepast. In die vorm was de hierboven vermelde zoon van Jan, niet gekend als Frans Janssens maar als Jannes Frans, dus met de naam van de vader als genitiefvorm voorop. Ook met de stiel gebeurde dat zo. Schrijnes Fik was Fik, zoon van de schrijnwerker. Meer dan de helft van de Tielenaren van de generatie van mijn ouders (geboren rond 1900) droegen, naast hun officiële familienaam, een op die oude manier afgeleide bijnaam voor

dagelijks gebruik. Meer nog, men kende hen nauwelijks onder hun echte naam. Ik ben ervan overtuigd dat weinig mensen in Tielen wisten wat de echte naam was van de facteur Rattes Sus of van mijn buur Janes Jan. Dit gebruik bestond zeker in de hele streek maar ik weet niet of het overal op dezelfde manier werd toegepast.

Vanaf vorige eeuw ging die oude vorm van naamgeving stilaan over naar een nieuwere genitiefvorm. Dat werd dan bij voorbeeld: Melse van de Wietop, Nand van de Fikskes, Dest van den Hoffes, Jef van de Suskes en uitgebreider ook Mil van Teerekesfikken.

In de regel werd men vernoemd als kind van je vader, ook als het oude systeem niet gevolgd werd. Jongens en meisjes uit mijn buurt heetten: Mil van Fikke, Marcel van Feele, Staf van 't Smetje, Clara van de Stoker en raar maar waar Sooi van Miene (van zijn moeder dus, ook al had hij even goed een vader). In veel gevallen was de naam van de vader zelf al een vast begrip, zoals Janes van Janesjan, Jos van de Stannes, Staf van de Rikkes, Melse van de Wietop en Dest van den Hoffes. Let wel op: Staf van de Rikkes had niet de zelfde vader als Lowie van de Rikskes. In de naamgeving zat ook wel een beetje een oplossing voor het probleem van het voorkomen van dezelfde familienaam in diverse takken. Zo kon men men de naaste afstammelingen wat groeperen met bv bij de vele Nuytsen: de Zjakes, de Fikskes, Piër Nuytses Jef en dergelijke onderscheiden in de afstamming.

Niet alleen de kinderen kregen de voornaam van hun vader maar ook de vrouw leek eigendom te zijn van haar man. Zo kregen mijn naaste buurvrouwen de drie verschillende naamvormen: Belles Marie (Marie van den Belles), Marie De Doncker (met haar meisjesnaam!), Mieke van Terekes Fikke (haar man heette Fik), Fien van Feele (haar man heette Feel), Wis Seuntjens (met de achternaam van haar man), Stien van Janes Jan (haar man heette Jan en zijn vader was Janes).

Neven en nichtjes kregen bij hun voornaam ook die van nonkel of tante. Soms was er een nadere omschrijving nodig omdat dezelfde namen in de familie regelmatig terugkwamen. In onze familie ging het gekende gezegde helemaal op: "bij ons heten ze allemaal Charel behalve onze Jos die heet Jef". Mijn grootvader, mijn vader en mijn broer heetten allemaal Charel, maar als kozijns had ik ook nog Charel van nonkel Gust, Charel van Tante Anna, Charel van tante Mie Rooien en Charel van nonkel Jef.

Uiteraard waren er ook nog mensen die naar hun beroep genoemd werden. "De kloonmaker" (Gust Van den Broeck) maakte klompen, "de slagmuider" (Gevers) en "de muilder" (Hermans) hadden een verschillend soort molen. "Tuut" Van Laar reed met een vrachtwagen, "de stoker" (Leysen) was een biersteker en de

"Schrijnes" was schrijnwerker (Avonds). "De gèrre" was de garde ofte veldwachter Lowieke Roes.

Men was vroeger niet altijd erg fijngevoelig bij het geven van namen die afgeleid waren van één of ander gebrek. Zo'n naam moet voor de betrokkene zelf wel eens pijnlijk geweest zijn. Maar de mensen waren er zich op den duur niet eens meer van bewust dat de gebruikte naam niet door de beugel kon. Iemand met een bult heette voor zijn hele leven gewoon "bultje" en iemand met een stijve nek werd "de manekijker". René Wuyts heette voor altijd den "Dikke van Feele" en iedereen kende Genes Dikke. Er waren inderdaad nogal wat "Dikkes" maar geen "dunne".

Behalve de priesters werd niemand aangesproken met mijnheer of mevrouw. Ook niet door kinderen. Normaal gebruikte men de voornaam, ook voor die enkelen die tot de meer geachte burgers werden gerekend. Enige uitzonderingen waren bij ons de "zusters" van het klooster, de "juffra's" en de "meesters" die onderwijzer(es) waren. De burgemeester sprak men aan met "bùirger". Men moest er al als "chic volk" uitzien, van buiten het eigen dorp komen en echt onbekend zijn, eer men met "mijnheer" zou worden aangesproken. Een vrouw was in dat geval "madam". Kinderen werden aangesproken met "mènneke" of "mèske". Om te vragen hoe zo'n ventje heette werd hem gevraagd: "van wie zijde gij er ene?" of "zijde gij er ene van Mie Les van den Hoek?". Of iets dergelijks.

NOG WAT AANVULLINGEN OMTRENT ONZE FAMILIENAMEN

Leo telde op zijn manier alle familienamen die in Tielen voorkwamen omstreeks 1940. De top 5 van de 1824 inwoners op dat moment (met tussen de haakjes het aantal keren dat iemand die familienaam droeg : Nuyts (104), Stappaerts(73), Roes (72), Avonds (71), Peeters (71).

Zeer herkenbaar voor Tielen.

We vroegen ons af of we misschien ook tot een lijstje konden komen van herkenbare namen voor de 3 deelgemeenten, op een zelfde moment. We deden een beroep op onze stamboomspecialist Fons Bosch, die een listing maakte van alle familienamen in de geboorte-akten van Kasterlee, Lichtaart en Tielen in de periode van 1 jan. 1901 tot 31 december 1910, omdat deze gegevens ook toegankelijk zijn. Dank zij zijn inspanning (telwerk) kunnen we van elke deelgemeente een top 30 geven. Interessant om eens te bestuderen, maar dat laten we aan u over.

KASTERLEE (747 geboorten, 119 verschillende familienamen)	LICHTAART (647 geboorten, 124 verschillende familienamen)	TIELEN (374 geboorten, 93 verschillende familienamen)			
Van Gorp	26	Van Gorp	24	Nuyts	18
Boonen	25	Meeus	22	Embrechts	16
Hannes	25	Peeters	20	Haest	15
Mertens	24	Eelen	19	Peeters	13
Stessens	19	Vervecken	18	Renders	11
Leysen	18	Leysen	17	Roes	11
Raeymaekers	17	Dierckx	16	Wouters	11
Derkinderen	16	Geudens	16	Stappaerts	10
Janssens	16	Martens	16	Van Ballaer	10
Verhulst	16	Van Doninck	15	Van Bouwel	10
Soontjens	15	Van Rooy	14	Moorkens	8
Proost	14	Van de Water	14	Neefs	8
Baeyens	14	Buyens	12	Verschuere	8
Eelen	13	Goossens	11	Zegers	8
Spaepen	13	Lemmens	11	Dierckx	7
Sterckx	13	Robben	11	Costers	7
Geudens	12	Van Ballaer	11	Van Baelen	7
Van Laer	12	Janssens	10	Vloemans	7
Gevers	11	Bertels	10	Wynants	7
Borghs	10	Verboven	10	De Laet	6
Hermans	10	Geeraerts	9	Proost	6
Noyens	10	Jacobs	8	Tessens	6
Sauvillers	10	Smolderen	8	Urkens	6
Smets	10	Thys	8	Van Cleuvenbergen	6
Van Ballaer	10	Wuyts	8	Wilms	6
Van Loco	10	Hermans	7	Avonds	5
Aert	9	Lenaerts	7	Geerts	5
Caers	9	Van Bouwel	7	Marcelis	5
Nietvelt	9	Nuyts	6	Molendyckx	5
Otten	9	Campforts	6	Van Pelt	5

Fons deed al dan niet toevallig een merkwaardige vaststelling :

Kasterlee : van die 747 telde hij 39 doodgeboren (5,22%) en 10 onwettige kinderen

Lichtaart : van die 647 telde hij 29 doodgeboren (4,48%) en 11 onwettige kinderen

Tielen : van die 374 telde hij 5 doodgeboren (1,33%) en 9 onwettige kinderen